

Стосовно ролі лісових екосистем у стабільному розвитку регіону можна сформулювати найважливіші пропозиції, які визначають основу еколого-економічних засад природокористування в гірських умовах Карпат:

- оцінка наслідків антропогенних змін у гірських екосистемах Карпат свідчить про їх надзвичайну вразливість і лабільність. Ліси є визначальним компонентом в екологічній стабілізації гірського ландшафту;
- у гірських умовах повинно бути природоохоронне ведення лісового господарства з урахуванням лісорослинних особливостей, популяційної структури та лісистості ландшафтно-водозбірних басейнів, природного відновлення лісової рослинності та природоохоронної технології;
- у водозбірних басейнах необхідно збільшити лісистість за рахунок реконструкції вторинних угруповань, девастрованих земель та неужитків, а у високогір'ї одним з пріоритетних природоохоронних завдань є підняття верхньої екологічно й економічно доцільної, межі лісу шляхом створення лісових культур, а також через використання природного потенціалу лісових екосистем та криволісся до самовідновлення. Необхідна поступова реконструкція біологічно нестабільних похідних смеречників і формування мішаних фітоценозів, природними еталонами для створення яких є лісові резервати.

Література

1. Адаменко О.М., Приходьмо М.М. Регіональна екологія і природні ресурси (на прикладі Івано-Франківської області) – Івано-Франківськ: в-во "Таля" 2000. – 278 с.
2. Генсирук С.А. и др. Рекреационное использование лесов/ С.А. Генсирук, М.С. Нижник, Р.Р. Возняк. – К.: Урожай, 1987. – 246 с.
3. Квартальнов В.А. Иностраный туризм. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 312 с.
4. Нефедова В.Б., Смирнова Е.Д., Чижов В.П. Швидченко Л.Г. Рекреационное использование территории и охрана лесов. – М.: Лесн. пром-сть, 1980. – 184 с.
5. Нудельман М.С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования. – К.: Наук. думка, 1987. – 128 с.
6. Парпан В.І., Шпарик Ю.С. Проблеми сталого розвитку і екологічний моніторинг лісів Українських Карпат// Проблеми сталого розвитку Карпатського регіону. – Рахів, 1998. – С. 26-30.
7. Стойко С.М. Наслідки антропогенної трансформації лісових екосистем Карпат та шляхи елімінації шкідливих екологічних процесів// Український ліс. – 1993, № 2. – С. 11-17.

УДК 338.246.2:336.74

С.Ф. Черничко – Львівська КА

РОЗВИТОК ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ

Розглянуто питання щодо застосування основних форм державного регулювання економіки в країнах з перехідною економікою.

Ключові слова: державне регулювання економіки, інфляція, економічне зростання.

S.F. Chernychko – Commercial Academy of Lviv

The development of inflation processes and their influential on economic reforms in the postsocialistic countries

In the article examine the usage of basic forms of state regulation of economy in the countries with transitive economy.

Keywords: state expenses policy, inflation, economic rise.

Останнє сторіччя відзначено двома визначними економічними експериментами. Перший – соціалістичний – у своїй екстремальній формі розпочався у Росії в 1917 р. Другий експеримент – це перехід від соціалістичної до ринкової економіки.

Перші роки перехідного періоду характеризувалися різким згортанням виробництва та розривом традиційних торговельних та фінансових зв'язків, а також зміною старих "соціалістичних" методів виробництва. Це, як правило, супроводжувалося спробами підтримувати випуск продукції та зайнятість на колишньому рівні шляхом збільшення величини витрат державного бюджету, що призвело до збільшення обсягів його дефіциту, росту зовнішньої та внутрішньої заборгованості, прискорення темпів інфляції.

Більшість економістів погоджуються з тим, що економічне зростання є неможливим, поки в країні спостерігаються високі темпи інфляції (А. Ілларионов, В. Маєвський, В. Ющенко, В. Лисицький та ін.). Але досить часто для постсоціалістичних країн зменшення темпів зростання цін ставало основною метою державного регулювання. Окремі економісти вважають, що жорстке грошово-кредитне регулювання дає змогу вирішити цю проблему перехідного періоду (І.О. Мітюков, М.М. Шаповалова, О. Рябошлик, В. Литвицький). Більш виважено до вирішення цієї проблеми підійшов В. Геєць. Аналізуючи сукупність статистичних даних, він зробив висновок, що "...відомі механізми, використання яких робить можливим економічне зростання як в умовах низької, так і в умовах порівняно високої і навіть досить високої інфляції" [1; с. 210].

На нашу думку, спроби адміністративного вирішення проблеми інфляції є ефективними лише на перших етапах трансформаційних змін. У подальшому жорстке антиінфляційне регулювання знесилює виробничі підприємства, викликає скорочення виробництва, тобто стримує економічний розвиток.

У постсоціалістичних країнах "оптимальний" рівень інфляції може бути дещо вищим, ніж у ринкових економіках (рис. 1). Пояснення полягає у відсутності конкурентного середовища, спроможного самостійно регулювати ціни на ринку, крім того, успадковані від планової економіки структурні диспропорції також сприяють розвитку інфляційних процесів.

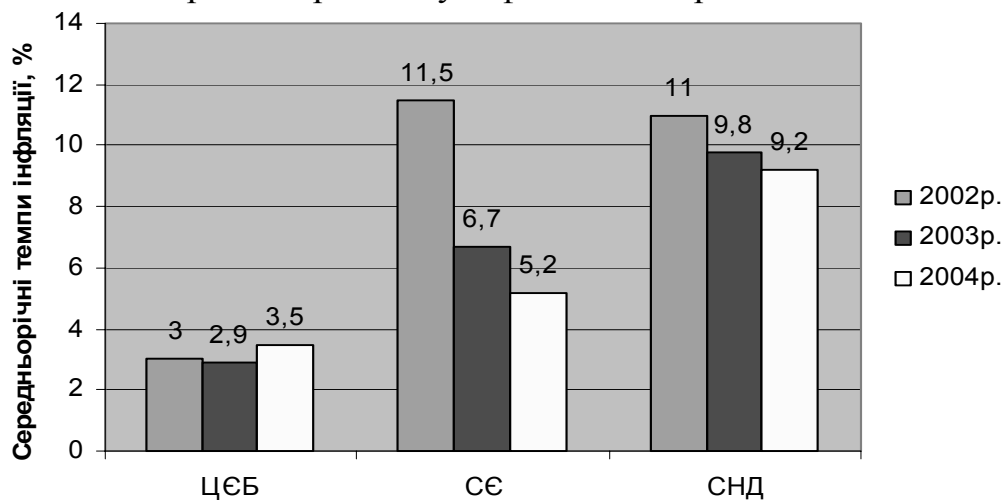

Рис. 1. Середньорічна динаміка інфляції в постсоціалістичних країнах [4, с. 63]

Причини та темпи розвитку інфляційних процесів є специфічними для окремих країн. Водночас можна виділити такі основні шляхи просування інфляції в постсоціалістичних країнах:

- валютний курс;
- інфляційні очікування (проблема репутації державних структур та довіри населення до заходів державного регулювання);
- сукупний попит.

Практично всі постсоціалістичні країни обрали зовнішньоторговельну модель економічного розвитку, яка пов'язана зі вступом до світової організації торгівлі (ВТО), однією з умов вступу до якої є відкритість внутрішнього ринку цих країн. Водночас, органи монетарної влади спроможні значно меншою мірою, ніж у ринковій економіці, контролювати інфляцію, істотний вплив на яку справляють змінювання валютного курсу та немонетарних чинників.

Відкритість економіки зумовлює значний вплив динаміки валютного курсу на інфляцію та ВВП. Девальвація створює прямий тиск на ціни (бо імпортні товари входять до споживчого кошика) та опосередкований тиск на ВВП, який проявляється через механізм сукупного попиту. У свою чергу, на ВВП безпосередньо впливають зміни реального валютного курсу. Графічно залежність між рівнем відносних цін та рівнем ВВП на душу населення в постсоціалістичних країнах зображена на рис. 2. Прямий зв'язок між рівнем відносних цін у окремих постсоціалістичних країнах та розміром ВВП в розрахунку на душу населення у 2003 р. можна пояснити таким чином: девальвація національної грошової одиниці призводить до зростання обсягу виробництва та підвищення продуктивності праці в галузях, які виробляють товари – об'єкти міжнародної торгівлі; зростання продуктивності праці, спричинене зростанням інвестиційної діяльності та використанням технологічних нововведень у цих галузях, стає причиною підвищення заробітної плати працівникам зовнішньоторговельного сектора; при зростанні доходів окремої частини населення, сектор, який виготовляє товари, спрямовані на внутрішнє споживання при недостатній конкуренції, отримує можливість підвищувати рівень цін на свою продукцію, що виливається у підвищення загального індексу споживчих цін, а отже, у зростання темпів інфляції. Рівнем відносних цін називають співвідношення цін у двох країнах; математично він розраховується як відношення ПКС (обчисленого для певного набору товарів) до номінального обмінного курсу.

Усвідомлюючи значущість впливу обмінного курсу на економіку, деякі центральні банки вбачають вихід у тому, щоб закріпити його як другий (поряд з інфляцією) "номінальний якір" державного регулювання. На жаль, такий підхід може використовуватися лише тимчасово і виявляється безсилим, як тільки інфляційна та курсова цілі починають суперечити одна одній. Штучна фіксація номінального валютного курсу рано чи пізно відбивається на стрибках інфляції, яка завжди знаходить собі варіант для прояву. До того ж він в очах економічних суб'єктів не робить зрозумілими заходи центрального банку.

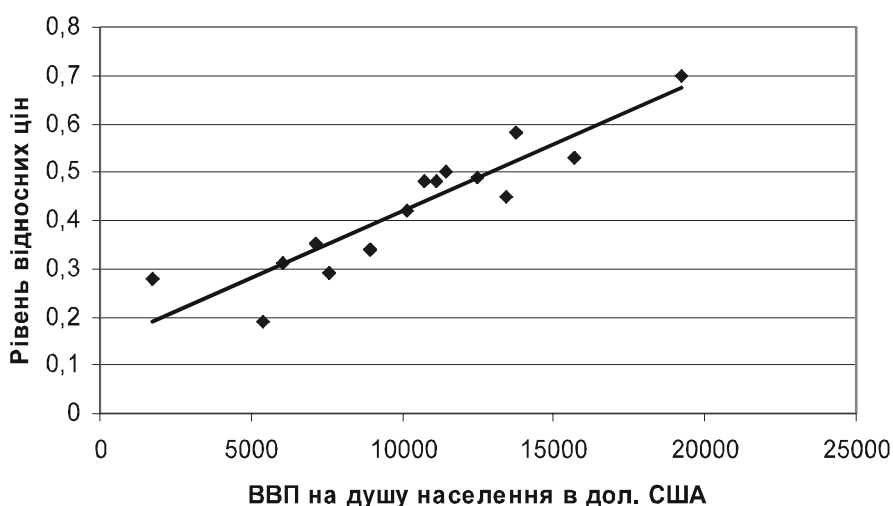

Рис. 2. Залежність між рівнем відносних цін та рівнем ВВП на душу населення за методикою ПКС у країнах з постсоціалістичною економікою у 2003 році

Крім змінювань валютного курсу, серед факторів, що спричиняють прискорення темпів інфляції в постсоціалістичних країнах, виділяють:

- екзогенні цінові шоки;
- дефіцит достовірності;
- доларизація економіки;
- специфіка фіскального регулювання;
- політична невизначеність;
- структурні зміни економіки;
- зміни на міжнародних фінансових ринках (обмежений суверенітет національної грошової одиниці).

Економіки цих країн є дуже чутливими до зміни цін на сировину на світових ринках. Велику частку в індексах споживчих цін становлять продовольчі товари, ціни на які характеризуються сезонністю і впливом природних умов. Ціни на значний перелік товарів та послуг підпадають під вплив адміністративного цінового регулювання. Звичайно, вплив держави на темпи інфляції в таких умовах неймовірно ускладнюється, бо ж інфляційні процеси перебувають поза межами контролю центрального банку. У деяких випадках антиінфляційне регулювання стає просто неможливим.

Важливою особливістю постсоціалістичних країн є феномен доларизації боргових зобов'язань. Найчастіше валютою боргових зобов'язань є долари США, хоча термін "доларизація" застосовується щодо будь-якої іноземної валюти. Якщо значна частина зобов'язань фірм та банків деномінована в іноземній, а більшість активів – у національній валюті, то стрімка девальвація валютного курсу призведе до істотного погіршення їхніх балансів, причому ефект може бути настільки деструктивним, що переважить позитивний вплив девальвації на конкурентоспроможність. Це спонукає центральні банки до регулювання валютного курсу з метою обмеження девальваційних тенденцій на ринку.

У більшості постсоціалістичних країн заходи податкового регулювання спрямовуються на створення державних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення виконання державою основних її функцій. Антиінфляційне регулювання може застосовуватися лише в тому разі, коли інструменти грошово-кредитного регулювання на поточний період не підпадають під вплив

фіскального чинника. Для всіх країн – членів СНД та країн Балтії важливим питанням стало вирішення проблеми бюджетної кризи та дефіциту державного бюджету. За відсутності ефективного механізму його покриття, адекватного ринковим умовам, він може бути покритий за рахунок додаткової емісії. А це неминуче призводить до появи інфляції в її класичному варіанті.

Дефіцит державного бюджету багатьох країн у 1992-1994 рр. перевищив позначку 10-15 % до ВВП. У подальшому його величина була зменшена до менш загрозливого рівня в 4-7 % до ВВП (рис. 3).

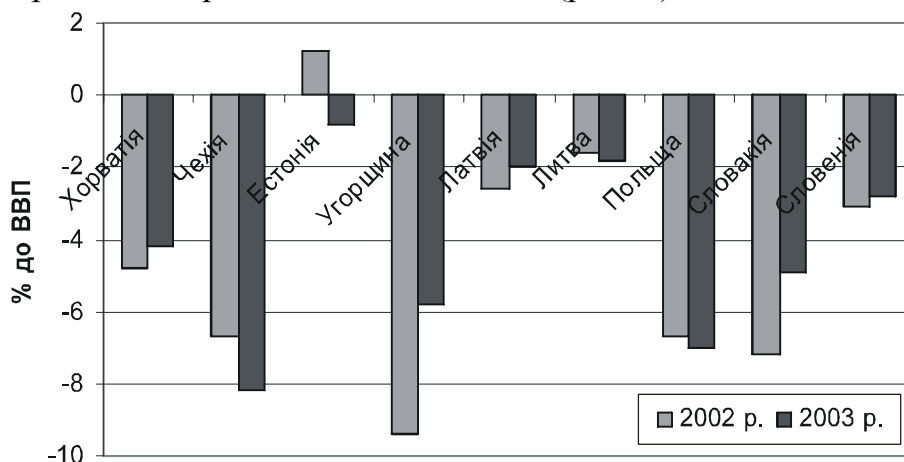

Рис. 3. Зменшення дефіциту державного бюджету в країнах-претендентах на членство у ЄС [4; с. 63]

Найбільшої гостроти набула проблема методів погашення дефіциту державного бюджету. У 1992-1994 рр. переважали інфляційні методи: за допомогою кредитів центральних банків та незабезпеченої емісії грошей, що призвело до інфляції. У подальшому більшість країн перейшли до менш інфляційних форм їх покриття – внутрішніх та зовнішніх позичок. Головним джерелом позичок були міжнародні фінансові організації. Особливо актуальними ці джерела були для України, Грузії, Узбекистану і Казахстану. Країни Балтії в 1996-97 рр. призупинили позички у МФВ та зорієнтували економіку на міжнародні ринки приватного позичкового капіталу.

Фіскальне домінування та слабка фінансова інфраструктура істотно обмежують вплив грошово-кредитного регулювання, а отже, й можливості центрального банку контролювати цінову ситуацію в країні.

Економікам постсоціалістичного типу властиві й інші процеси, які зумовлюють прискорення темпів інфляції. Стартовий стрибок загального рівня цін, спричинений переходом від придушеної інфляції до відкритої її форми, зумовлює необхідність компенсаційного підвищення рівня заробітних плат та інших виплат населенню, що в свою чергу, викликає зростання витрат виробництва, з одного боку, та зростання частки соціальних витрат державного бюджету, з іншого.

Механізм зростання темпів інфляції, спричинених зростанням доходів суб'єктів господарювання, може бути пов'язаний і зі зростанням сукупного попиту. Його стимулювання державою засобами грошово-кредитного та бюджетно-податкового регулювання спроможні забезпечити лише короткостроковий ефект. У більш довготривалій перспективі вони призводять до виникнення інфляційної спіралі.

Висока інфляція, в свою чергу, робить безглуздим приріст заощаджень. З одного боку, це ще більше посилює інфляційні процеси, оскільки основна маса грошей спрямовується на товарний ринок. З іншого боку, при зменшенні частки заощаджень у доходах зменшується і основне джерело майбутніх інвестицій, загострюються проблеми структурної збалансованості.

Отже, якщо визначити основну мету антиінфляційного регулювання для постсоціалістичних країн, то вона полягає не стільки в стабілізації цін, скільки в помірних темпах інфляції. Цей принцип стає особливо важливим в період, коли країна переходить від трансформації до етапу стабільного економічного розвитку та зростання. Найбільш вагомою наведена умова є для країн-претендентів на членство в ЄС.

Література

1. **Трансформація** моделі економіки України/ Інститут економічного прогнозування. За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999.
2. **Илларионов.** Закономерности мировой инфляции// Вопросы экономики. – 1997, № 2. – С. 30-57.
3. **Ющенко В., Лисицький В.** Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. – К.: Скарби. – 1998. – 288 с.
4. **Восточная Европа** по-прежнему обгоняет мировую экономику. – Экономист. – 2004, № 1. – С. 59-65.

УДК 330' 342.23' 526.34 Асист. З.І. Тенюх – Львівський НУ ім. Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ ПІДПРИЄМСТВА В ЕКОНОМІЦІ ВИСОКОРОЗВИНУТИХ КРАЇН: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Наведено досвід державного регулювання діяльності державного сектора економіки на прикладі Європейських країн. Визначено критерії оптимального сектора державних підприємств, а також їх правові форми.

Assist. Z.I. Teniuch – Ivan Franko National University of Lviv

Strategic enterprises in economics of high developed countries: experience and futher opportunities

Experience of the state adjusting of activity of state to the sector of economy on the example of the European countries is resulted. Certainly criteria of optimum to the sector of state enterprises, and also their legal forms.

Державний сектор є невід'ємною частиною економіки всіх країн світу. У світовій практиці державний сектор формувався, як правило, зі збиткових підприємств-постачальників суспільних благ або створювався на основі спеціальних рішень у межах проведення промислової політики. Водночас визначення державного сектора як поняття є неоднозначним. Однак, основним критерієм віднесення підприємства до державного сектора є наявність частини їхнього майна під контролем держави. За даною ознакою виділяють кілька рівнів таких підприємств: від повністю державних (акціонерних товариств зі 100 % участю держави) до підприємств, де держава виступає власником контрольного пакету акцій. Так, в Україні частка підприємств, підконтрольних державі, становить близько 30 %, що у кількісному вираженні становить